

Prof. dr hab.
Czesław Jeśman

Dr Zbigniew Kopociński

Dr Krzysztof Kopociński

Łódź – UM

**PROFESOR EUFEMIUSZ HERMAN (1892-1985)
– 125. ROCZNICA URODZIN POLSKIEGO NEUROLOGA**

Abstract

Eufemiusz Herman (1892-1985)- outstanding Polish neurologist, scientist, head of the Department of Neurology at the University of Lodz. His medical studies took place at the Faculty of Medicine of the Jagiellonian University in Cracow and University of Lwow. In 1918, he graduated from the University of Lwow. As an officer of the Polish Army took part in the war Poland against Russia in 1920. In the interwar period, he worked in the Department of Neurology of Hospital (*Szpital na Czysiem*) in Warsaw, at the time headed by Edward Flatau. In 1932, after the death of his master became the head of the Department of Neurology. During World War II, because of his Jewish origin, he was in the ghetto in Warsaw, where he still tried to help sick people. In 1945, he became head of the Department of Neurology at the University of Lodz. Author of over 200 scientific publications, including 17 books. As the first neurologist described many of the original signs of neurological diseases and some syndromes (among others Herman's Syndrome called post-traumatic syndrome with *livedo racemosa universalis*). He was a well-known in European and global neurology. In the years 1969-1972, he was Vice-President of the World Federation of Neurology. Eufemiusz Herman died in Lodz, on May 8, 1985, at the age of 93.

Streszczenie

Eufemiusz Herman (1892-1985)-wybitny polski neurolog, naukowiec, kierownik Kliniki Neurologicznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Studia medyczne odbywał na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i Uniwersytetu Lwowskiego we Lwowie. W 1918 ukończył Wydział Lekarski Uniwersytetu Lwowskiego. Jako oficer- lekarz Wojska Polskiego brał udział w wojnie Polski z Rosją w 1920 roku. W okresie międzywojennym pracował w Oddziale Neurologicznym Szpitala na Czysiem w Warszawie pod kierunkiem Edwarda Flatau. W 1932 roku, po śmierci swojego mistrza, został ordynatorem oddziału. W okresie II wojny, ze względu na żydowskie pochodzenie, przebywał w gettcie w Warszawie, gdzie nadal starał się nieść pomoc chorym ludziom. W 1945 roku został szefem Kliniki

Neurologicznej Uniwersytetu w Łodzi. Autor ponad 200 publikacji naukowych, w tym 17 książek. Opisał wiele oryginalnych objawów neurologicznych (m.in. objaw karkowo-paluchowy, odruch podeszwowo-toniczny) i szereg zespołów chorobowych (m.in. Zespół Hermana zwany zespołem pourazowym z livedo racemosa). Był postacią znaną w europejskiej i światowej neurologii. W latach 1969-1972 był wiceprzewodniczącym Światowej Federacji Neurologii. Zmarł 8 maja 1985 w Łodzi.

Eufemiusz Herman (1892-1985) urodził się 29 września 1892 roku w Tomaszowie Mazowieckim, polskim mieście wówczas pod rosyjskim zarządem (terytorium Polski znajdowało się w tym czasie pod okupacją Rosji, Prus i Austro-Węgier). Jego rodzicami byli żydowscy nauczyciele Jakub Herman i Helena z domu Kryształ. Medycynę studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i Uniwersytecie Lwowskim, gdzie był uczniem znakomitych lekarzy i naukowców m.in. Jana Pilza, Władysława Szymonowicza, Antoniego Dmochowskiego. W listopadzie 1918 roku ukończył Wydział Lekarski Uniwersytetu Lwowskiego. W czasie wojny Polski z Rosją w 1920 roku został oficerem Wojska Polskiego i służył w stopniu podporucznika w Szpitalu Epidemicznym Wojska Polskiego nr 2 dla jeńców wojennych w Brześciu nad Bugiem, gdzie zmagął się z epidemią tyfusu plamistego. Pod koniec wojny awansował na stopień porucznika, przydzielony do Szpitala Mokotowskiego w Warszawie. Po zakończeniu działań wojennych zdemobilizowany, osiadł w Warszawie, gdzie zaczął pracę w Oddziale Neurologicznym Szpitala na Czystem.

Jego wielkim mistrzem i nauczycielem był tam światowej sławy uczony, znakomity lekarz Edward Flatau. W tej placówce pracował w latach 1922-1942, początkowo jako wolontariusz, później asystent, w 1932 roku objął funkcję ordynatora. Okres ten był niezwykle ważny dla rozwoju naukowego i dalszej kariery Hermana, ukształtował go jako naukowca i lekarza¹. Początek tej drogi miał miejsce jeszcze w czasie I wojny światowej, gdy jako student medycyny przebywał w Szpitalu „Kochanówka” w Łodzi i miał możliwość uczestniczenia w badaniach prof. Antoniego Feliksa Mikulskiego. Potem jeszcze jako student był asystentem prof. Jana Pilza w Krakowie, gdzie opublikował swe pierwsze prace naukowe o białkomoczu w guzach mózgu i o guzach mózdzku².

Niewątpliwie największy wpływ na rozwój zawodowy Hermana miała jego współpraca z wybitnym lekarzem neurologiem Edwardem Flatauem. W okresie międzywojennym opublikował w czasopismach medycznych w Polsce, Niemczech i Francji około 50 prac naukowych. Podejmował w nich rozliczne tematy dotyczące schorzeń

¹ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie: sygn. I.300.62.30; Antoni Prusiński: Profesor dr hab. nauk med. Eufemiusz Herman-nestor polskiej neurologii. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1982 nr 5/6 s. 306-329

² Eufemiusz Herman: O rzadziej spostrzeganych objawach-białkomoczu, wymiotach krwawych oraz osobiście przebiegających drgawkach ograniczonych-w przypadku guza mózgu. *Gazeta Lekarska* 1916 nr 20 s. 294-297; Eufemiusz Herman: Obrazy anatomopatologiczne i kliniczne nowotworów mózdzku, kąta mózdkowomostowego oraz ciał czworaczych. *Med. Kron. Lek.* 1916 nr 38 s. 498-500

Profesor Eufemiusz Herman
(1892-1985)

układu nerwowego, prezentował ciekawe przypadki pacjentów, opisał kilka nowych objawów i odruchów ułatwiających diagnostykę poszczególnych schorzeń. Jego doniosłym osiągnięciem z tego okresu było opisanie w 1937 roku pourazowego zespołu z livedo racemosa universalis zwanego później także zespołem Hermana. Choroba ta charakteryzuje się współwystępowaniem typowych zmian skórnych z objawami piramidowo-pozapiramidowymi, zaburzeniami mowy, napadami padaczkowymi, postępującym otępieniem. W tym okresie podejmował również badania doświadczalne nad płasawicą Sydenhama, rozważania związane z procesem starzenia organizmu czy ulepszaniem metod diagnostyki i leczenia chorób nowotworowych układu nerwowego³.

Rozwój jego kariery naukowej przerwał wybuch II wojny światowej, jako oficer rezerwy został zmobilizowany do Wojska Polskiego, otrzymał przydział do 9. Szpitala Okręgowego w Brześciu

nad Bugiem, gdzie wyznaczono mu funkcję neurologa. Po zakończeniu walk na froncie w końcu 1939 roku powrócił do Warszawy, stolicy Polski znajdującej się wówczas pod okupacją niemiecką. Szpital na Czystem mieścił się na terenie getta, ze względu na żydowskie pochodzenie musiał tam także żyć Herman i jego rodzina. W skrajnie trudnych warunkach udzielał pomocy prześladowanym i chorym ludziom, szczególnie podczas epidemii duru plamistego, sam również zachorował na tę chorobę. Nawet w tym strasznym czasie nie stracił swej pasji naukowej, której efektem było opisanie zespołów neurologicznych w durze plamistym, co zostało opublikowane po wojnie w 1949 roku. Getto zdołał opuścić w 1942 roku, do końca okupacji ukrywał się.

³ Eufemiusz Herman: Niezwykły zespół pourazowy: livedo racemosa universalis u osobnika z objawami piramidowo-pozapiramidowymi i zaburzeniami psychicznymi. *Warsz. Czas. Lek.* 1937 nr 5 s. 83-86; Tenże: Niezwykły zespół pourazowy: livedo racemosa universalis u osobnika z objawami piramidowo-pozapiramidowymi i zaburzeniami psychicznymi. *Warsz. Czas. Lek.* 1937 nr 6 s. 107-109; Tenże: Badania doświadczalne nad płasawicą Sydenhama. *Med. Dośw. i Społ.* 1924 nr 1/2 s. 55-88

Po wyzwoleniu w marcu 1945 roku zamieszkał w Łodzi, gdzie objął funkcję dyrektora Szpitala Psychiatrycznego „Kochanówka”. 14 lutego 1946 roku został szefem Kliniki Neurologicznej na tworzonym wówczas Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Łodzi, brał czynny udział w jego organizacji i rozwoju. W tym samym roku został profesorem nadzwyczajnym, w 1956 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego⁴.

Mimo licznych obowiązków związanych z zarządzaniem kliniką nie zaniedbywał pracy naukowej oraz leczenia pacjentów. Aby zapewnić im jak najnowocześniejszą opiekę, starał się wymieniać doświadczenie zawodowe z lekarzami z krajów Europy Zachodniej i USA. W 1946 roku przebywał na stażu w Sztokholmie w Klinice Neurologicznej znakomitego szwedzkiego lekarza i uczonego Axela Herberta Olivecrony. Następnie pracował w Instytucie Neurologicznym w Nowym Yorku. W 1957 roku został obrany wiceprzewodniczącym Światowego Kongresu Nauk Neurologicznych w Brukseli, podobną funkcję piastował w 1961 roku w Rzymie i w 1965 roku w Wiedniu. W latach 1969-1972 sprawował godność wiceprezesa Światowej Federacji Neurologii. Gościnnie wygłaszał wykłady z neurologii na wielu najbardziej znamienitych uczelniach całego świata m.in. w Nowym Yorku, Londynie, Paryżu, Berlinie, Mediolanie, Rzymie, Barcelonie, Zurychu i innych⁵.

Jest autorem 17 książek oraz ponad dwustu publikacji naukowych, w tym licznych prac oryginalnych, kazuistycznych i historycznych. Jako pierwszy opisał szereg objawów i odruchów, które wciąż mają zastosowanie podczas badania pacjentów neurologicznych np. w 1949 roku odruch karkowo-paluchowy czyli grzbietowe zgięcie palucha przy biernym przyginaniu karku (typowy dla gruźliczego zapalenia opon), 1949-1951 odruch podeszwowo-toniczny czyli toniczne zgięcie palców stopy po podrażnieniu podeszwy (typowe dla guza płata czołowego). Poza zespołem pourazowym z livedo racemosa i zespołami neurologicznymi w durze plamistym, w 1953 roku przedstawił opis przewlekłego rozsianego gośćcowego zapalenia mózgu i rdzenia (encephalomyelitis disseminata rheumatica), które przypomina poronne postacie stwardnienia rozsianego. Z prac historycznych na uwagę zasługuje znakomita biografia pt. „Józef Babiński, jego życie i dzieła” poświęcona światowej sławy neurologowi polskiego pochodzenia. Wielkie uznanie zdobyła również książka pt. „Historia neurologii polskiej”, która ukazała się w 1975 roku i zawierała opis sylwetek ponad stu wybitnych neurologów, w tym ludzi osobiście znanych

⁴ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie: Dz. Roz. 9. Sz.O. 1939; Krzysztof Kopociński, Zbigniew Kopociński: Zarys organizacji i działalności 9. Szpitala Okręgowego w Brześciu nad Bugiem w latach 1920-1939. *Arch. Hist. Filoz. Med.* 2010 T. 73 s. 46-48; Czesław Jeśman: Herman Eufemiusz. W: Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku / pod red. Zofii Podgórskiej-Klawe. Warszawa 1994 T. 1 z. 2 s. 57-60

⁵ Antoni Prusiński: Profesor dr hab. nauk med. Eufemiusz Herman ..., s. 306-329

Hermanowi m.in. Edwarda Flataua, Samuela Goldflama, Józefa Babińskiego, Jana Piltza⁶.

Herman był także znakomitym wykładowcą i nauczycielem, obdarzony niewątpliwym talentem aktorskim potrafił naśladować i odtworzyć studentom różne typy zachowań osób chorych np. mimikę twarzy, charakterystyczny sposób poruszania się itp. Wśród uczniów Hermana znajdujemy całe grono wybitnych polskich lekarzy neurologów, w tym kilku profesorów m.in. Teofan Domżał, Antoni Prusiński.

Niemal do końca życia czynny zawodowo, nawet po przejściu na emeryturę jako konsultant związany z Kliniką Neurologiczną w Łodzi. Za swoje wybitne osiągnięcia zawodowe i naukowe uhonorowany m.in.: Krzyżem Komandorskim, Oficerskim, Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Jego macierzysta łódzka Akademia Medyczna w 1975 roku nadała mu tytuł doktora honoris causa. W życiu prywatnym szczęśliwy mąż Róży Marii z Lubińskich, także praktykującej lekarki, ich córka Krystyna zginęła w 1944 roku. Profesor Eufemiusz Herman zmarł 8 maja 1985 roku w Łodzi w wieku 93 lat, pochowany na starym cmentarzu przy ulicy Ogrodowej⁷.

⁶ Ibidem, s. 310-311; Eufemiusz Herman: Historia neurologii polskiej. Wrocław, Ossolineum, 1975; Eufemiusz Herman: Józef Babiński, jego życie i dzieła. Warszawa 1965

⁷ Teofan Domżał: 40 lat Kliniki Neurologicznej Wojskowego Instytutu Medycznego. *Lek. Wojsk.* 2005 T. 81 nr 2 s. 127-130; Czesław Jeśman: Herman Eufemiusz..., s. 60